

Een uitdaging op onze werktafel, het restauratieverslag van;

Hs. IV 138 Chronicon Balduini Ninivensis.

In ons atelier krijgen we boeken uit verschillende eeuwen op onze tafel ter restauratie, sommige met een kleine schade, andere net het tegendeel.

De Hs. IV 138, een kroniek uit de 13e eeuw, zag er niet desastreus uit, maar werd toch één van onze moeilijkere opdrachten. Het zat 'm allemaal in de kleine hoekjes en kantjes en de meeste ingrepen waren na afloop niet meer zichtbaar. Daarom hieronder de beschrijving en foto's, met de uitdrukkelijke toestemming van de heer H. Janssens, archivaris abdij Averbode.

Titel;

Kroniek van Boudewijn van Ninove.

Periode en herkomst;

Ninove, einde 13e eeuw met bijvoegsels van latere datum.

Herkomst: abdij Ninove.

Na uitdrijving der religieuzen in het bezit gekomen van V. Cl. Vergauwen te Gent.

Bij verkoop in 1884 aangekocht door Stanislaus Joris, bibliothecaris van de abdij Averbode, waar het thans nog berust.

A. F. Caeyers (1918 – 2006) archivaris abdij Averbode.

Materiaal en samenstelling;

Boekblok en schutbladen perkament.

Band 245 x 170 mm, houten platten, rundsleder, messing boekbeslag.

Gotische minuskel (onderkast); 128 folia, waarvan 3 schutbladen vooraan, drie schutbladen + 8 witte bladen achteraan.

Vangt aan met een grote verluchte "S" met randversiering in rood en blauw.

Afwisselende rode en blauwe letters als paragraaftekens tot fol. 106v.

Merkwaardige plaatsen in de rand met een “nota” aangestipt.

Inhoud van de codex en kroniekschrijver;

1) (fol. 1r – 102v) Cronice fratris balduini dyaconi, canonici ninivensis ab incarnatione domini inchoantes.

Deze kroniek loopt over de jaren 1 – 1294 na Christus’ geboorte.

Incipit: Seculi etas sexta inchoat; explicit: succedit Johannes filius eius.

2) (fol. 102v – 103v) Versus magistri gilberti de outre de guerra habita inter philippum regem francorum et guidonem comitem flandrie.

Een treurdicht over de val van Vlaanderen, onder het geweld van koning Filips, in 41 verzen met in de rand een historische kroniek over die gebeurtenissen tot 1302.

3) (fol. 103v – 104v) Gedicht van 40 verzen over graaf Guido en zijn zoon Robrecht, die na een opstand tegen hun wettige heer hun graafschap verloren, hetgeen tot voorbeeld moest strekken van de monniken, opdat zij hun prelaten gehoorzamen.

Incipit: Discant subjecti maioribus esse minores; explicit: magnificumque statum statim trahit in famulatum.

4) (fol. 104r) Melding van de geboorte van een monsterachtig kind in het jaar 1299 te Eichen.

5) (fol. 104v) Melding van de gevangenneming en onthoofding van Zeger, heer van Edingen, door Albrecht, broer van Willem graaf van Holland en Henegouwen, in het jaar 1363.

6) (fol. 105r – 114r) Recapitulatio omnium abbatum ecclesie Ninivensis.

De oorspronkelijke hand eindigt met Johannes prepositus noster de Hartbeke in het jaar 1274 (fol. 106v) met de woorden: cui successit dominus Johannes dictus millijs de.

7) De volgende folia (vanaf fol. 106) worden voortgezet door andere handen en eindigen 13 mei 1712 met de vermelding van de dood van abt Dionysius Feysers.

Men weet weinig over de kroniekschrijver.

Geboren tegen het einde van de 13e eeuw, werd hij opgevoed in de abdij van Ninove, waarvan hij lid en diaken was. Zijn sterfdatum is onbekend. Zijn kroniek, een compilatie van vele auteurs, is slechts belangrijk voor de 13e eeuw, vooral voor de geschiedenis van zijn abdij, als tijdsgetuige en aldus een nuttige bron voor historici.

Uit "Chronicon Balduini Ninivensis" door G. Craeninckx, in "De Abdij van Sint – Cornelius en Sint – Cyprianus Ninove, Ninove, 1989, P. 135 – 136, n° 13.

Dank aan de heer H. Janssens om ons bovenstaande tekst ter beschikking te stellen.

Toestand 2014, de beschrijving van het register alwaar ons restauratieplan op gebaseerd werd.

Onderaan het voorplat is een papieren etiket geplakt, Scotchtape op de rug en beide platten.

Beide sluitriemen, haken en klinkplaatjes van de sluitingen ontbreken (het betreft hier een zeldzaam voorbeeld van een sluiting met een achterwaartse sluitrichting. „Kneep en binding“ 61.2 p. 89 en 90).

Het hout van het voorplat is aan de kop/goot beschadigd en het leder ontbreekt aan deze hoek.

Het leder op het voorplat aan de hoek staart/goot ontbreekt.

Het leder voorplat/rug ontbreekt.

Kleine lacune in het leder aan de kop in het midden van het plat.

De perkamenten spiegel van het voorplat komt los en is beplakt met 2 papieren etiketten, één waarop het nummer „138“ gedrukt, het andere blanco.

Het leder op de rug ontbreekt, papieren etiket op onderste ruggeveld en bindriem. 2 stroken zelfklevende tape werden op de rug geplakt.

De aluingelooide varkenslederen kapitaalkern is gebroken op de verbinding rug/voorplat.

De 4e aluingelooide varkenslederen bindriem (hier de middenste op de foto) is gebroken op de verbinding rug/voorplat.

De aluingelooide varkenslederen kapitaalkern is gebroken op de verbinding rug/achterplat aan de kop.

De eerste en tweede aluingelooide varkenslederen bindriem is gebroken op de verbinding rug/achterplat.

Vanop de rug komt er 1 strook zelfklevende plakband op het achterplat.

De spiegel achterplat ontbreekt.

De binding is in de 3e laatste katern gebroken.

Van enkele herstelde scheuren in het perkament is het naaisel verdwenen.

Doorheen het ganse boekblok zijn er plooiën in het perkament.
Het perkament is aan de randen vervuild door stof.

De restauratie die we volgden.

Het boekblok uitstoffen met zachte borstels.

De vervuilde delen droog reinigen met wishab sponge en/of Draft Cleaning Powder. De plooien verwijderen met een vochtbehandeling (oplossing van Ureum, Alcohol en gedemineraliseerd water). Scheuren in het perkament van nieuw naaisel voorzien, hierbij de originele gaten gebruikend.

Etiketten van de spiegel met natbehandeling verwijderen.

De spiegel van het voorplat losmaken.

De binding van de 3e laatste katern herstellen.

Voor en achter het boekblok nieuwe geitenperkamenten spiegels naaien.

Papieren etiketten en scotchtape op het voorplat verwijderen.

In de gebroken aluingelooide varkenslederen bindriemen gaatjes boren en nieuw leder inbrengen teneinde de gebroken delen terug te verbinden (Gebaseerd op de methode beschreven door R. Biondi in „De Restaurator“ n° 1 van 1987, p. 10 en 11 echter zonder dwars door het originele materiaal te boren. Dezelfde werkwijze is gebruikt om de kapitaalkernen te verlengen, zie verder). Waar nodig aluingelooide varkensleder over de originele bindriemen plaatsen en de verzwakte binding op de nodige plaatsen „overnaaien“.

Werkwijze om de beschadigde hoek aan het voorplat te vervolledigen met nieuw hout en dit bekleden met naturel rundsleder.

Op de beschadigde hoek wordt een groter en dikker stukje eikenhout geplakt met Planatol Elasta N. Richting van de nerf gelijk aan het originele.

Voorplat inpakken met papier om daarop de Scotchtape te plakken die beide houten delen opspant.

2 gaatjes van 1mm diameter schuin boren door het nieuwe hout tot 1cm in het originele plat.

In een houten staafje van 1,2mm diameter een spiraal schuren (de 0,2 mm extra dikte verdwijnt bij het schuurwerk), aan beide uiteinden een puntje snijden en het staafje in twee zagen. In de boringen Planatol Elasta N aanbrengen en de staafjes in de gaten draaien, laten drogen.

Staafjes afzagen en het nieuwe hout op het juiste formaat en in de juiste vorm schuren.

Nieuw naturel rundsleder aan de onderste hoek en in de lacune aanbrengen.

Het papieren etiket op de rug verwijderen.

Daaronder kwam een stukje van het originele leder te voorschijn.

De restjes origineel rundsleder onder de omvlochten kapitaalkernen uithalen.

Werkwijze om in de gebroken kapitaalkernen gaatjes te boren en nieuw leder in te brengen teneinde de gebroken delen terug te verbinden (Gebaseerd op de methode beschreven door R. Biondi in „De Restaurator“ n° 1 van 1987, p. 10 en 11).

Het midden van de kapitaalkern aanduiden, voorboren met 0,7 mm boordikte, daarna de dikte van de kapitaalkern tot 1/2 uitboren. Aluingeloid varkensleder schalmen, schuin afkanten over een lengte van 1 cm en in een punt snijden.

Het geschalmde stukje insmeren met waterige beenderlijm en oprollen, laten drogen (op deze manier wordt een „naald“ verkregen).

Het harde puntje op de gewenste lengte snijden.

In de boring Planatol Elasta N inbrengen en het nieuwe aluingelooide varkenslederstrookje in de boring schuiven. Laten drogen.

De nieuwe verlengde kapitaalkernen terug door de platten gehaald.

Rugaanzicht van de verlengingen met perfect behoud van de originele kapitaalbanden.

De kapitaalsbandkernen vasthechten tot onder de kettingsteek. De kapitaalsbanden blijven zo stabiel bij raadpleging van het werk.

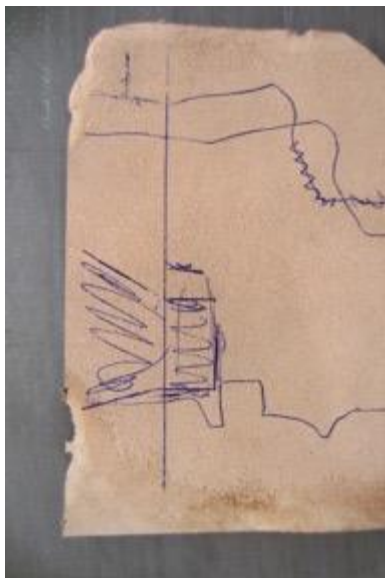

Het aluingelooide varkensleder en vlechtwerk van de kapitaalbanden reinigen (foto van deels gereinigde kapitaalband).

De gerestaureerde binding, bindriemen en kapitaalkernen klaar om te bekleden.

Werkwijze om nieuw naturel rundsleder aan te brengen op de rug tot onder de omvlochten kapitaalbanden en tot onder het originele rundsleder op beide platten.

Het leder correct uittekenen, overbodige delen wegsnijden en deze randen in 45° afkanten, inslagen en delen die onder origineel leder komen naar dikte nul schalen. De randen van het originele leder dun schuren.

Leder insmeren op blanco papier om inktafdrukken te voorkomen.

Het leder perfect aanwerken en corderen. Laten drogen en dan openmasseren.

De inslagen bevochtigen en deze strak naar binnen werken.

De borgplaatjes losmaken.

De voorbeelden voor de haken zijn op de foto in papier uitgesneden.

Nieuwe sluitriemen van rundsleder en perkament, messing haken en klinkplaatjes maken en deze aan het voorplat bevestigen.

De haken bevestigen, de borgplaatjes poetsen en teruggeplaatsen. De originele nagels van de borgplaatjes werden opnieuw gebruikt.

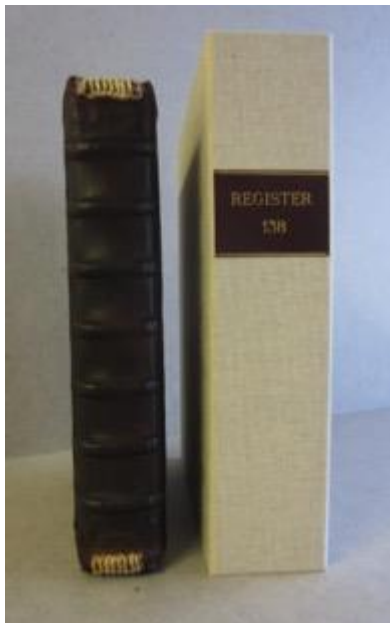
Het nieuwe leder kleuren, het originele reinigen en voeden.

Het originele leder op het nieuwe lijmen. Het stukje leder dat beplakt was met een papieren etiket werd teruggeplaatst.

De spiegels plakken.

Een passende overslagdoos maken met de titel verguld op een lederen etiket.

De restauratie kwam tot stand, deels door private sponsoring, in de lente 2015.